

Velikonoce

Velikonoce, nejvýznamnější období křesťanského liturgického roku, ve kterém si křesťané téměř všech vyznání připomínají poslední týden Ježíšova pozemského života, jeho smrt na kříži a vzkříšení.

Historicky Velikonoce vycházejí z tradice židovského svátku Pesach, kterým si Židé připomínají vyvedení židovského národa z egyptského otroctví.

V dobách předkřesťanských slavili naši předci v tomto období příchod jara a mnohé pohanské zvyky, které dodržovali, přešly do lidových oslav Velikonoc.

Minulo šest postních nedělí a následuje Svatý neboli **Pašijový týden, který začíná Květnou nedělí** a končí o velikonoční neděli, tedy na Boží hod velikonoční.

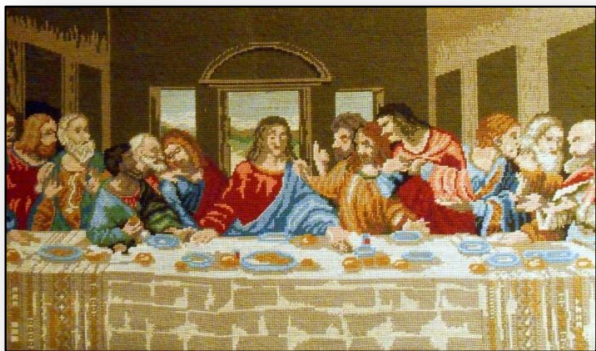
Významné dny Pašijového týdne mají svůj charakteristický přívlastek. První dva dny jsou **Modré pondělí** a **Šedivé úterý**.

Škaredá středa je prvním významným dnem Pašijového týdne. V tento den **Jidáš Iškariotský, jeden z dvanácti Kristových učedníků, zradil Ježíše za třicet stříbrných. Spáchal tedy škaredý čin.**

Někdy se také říkalo **Sazometná**, to podle toho, že bylo zvykem v tento den vymetat komíny a gruntovat. Podle lidové pověry se v tento den lidé neměli mračit, neboť **kdo se škaredí na Škaredou středu, bude se škaredit celý rok každou středu.**

Zelený čtvrtek. V tento den si křesťané připomínali poslední večeři Ježíše Krista s jeho dvanácti učedníky.

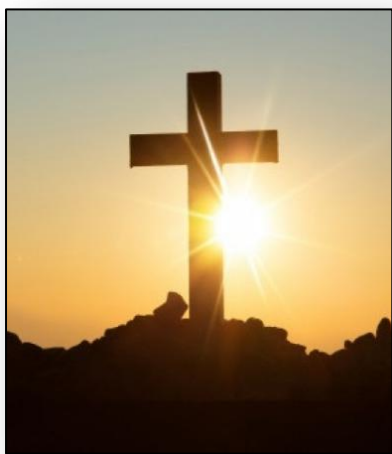

V kostelech při večerní mši naposledy zněly zvony. Říkalo se, že **zvony odlétají do Říma**. Nahradili je kluci s řehtačkami, klapáčkami a hrkači.

Český přívlastek „zelený“ byl převzat z němčiny. Jeho původní název byl Greindonnerstag, česky **lkavý čtvrtek**. Zkomolením však vznikl název Gründonnerstag, tedy **čtvrtek zelený**.

Hospodyně na Zelený čtvrtek **vařily pokrmy, do kterých přidávaly zelené bylinky, jako špenát, kopřivy a zelí**, protože věřily, že kdo takový pokrm sní, bude celý rok zdravý. Pekly se a jedly jidáše mazané medem. Jidáš je sladké pečivo z kynutého těsta, které svým tvarem připomíná svinutý provaz.

Velký pátek, den, kdy si křesťané připomínají ukřižování Ježíše Krista, tedy jeho odsouzení, cestu na horu Golgotu, ukřižování a uložení do hrobu.

V lidovém prostředí byl Velký pátek spojen s kouzly a magickými silami. **Věřilo se, že na Velký pátek se otevírají hory a vydávají své poklady**. Lidé nepracovali na poli, neboť do země uložili Ježíše a ženy nepraly prádlo, aby je nemáčely v jeho krvi.

Kdo se ráno na Velký pátek před východem slunce omyl v tekoucí vodě, ten si zajistil zdraví po celý rok. Takové vodě se říkalo jordánka.

Připravovaly se postní pokrmy, například bramboračka, zelňačka nebo jáhly a ryby.

Bílá sobota získala svůj název pravděpodobně podle bílých rouch těch, kteří chtěli být pokřtěni. Může také pocházet z lidového zvyku v tento den důkladně uklízet a bílit stavení.

Je to jediný den v roce, kdy se až do večera nekonají v křesťanských kostelech bohoslužby. **Bílá sobota je dnem hlubokého smutku. Po západu slunce při večerní bohoslužbě vystřídá tma a ticho v katolických kostelech světlo svící, varhany a opět se rozezní zvony.**

Pro hospodyně **Bílá sobota znamenala čas pečení velikonočních beránků, mazanců a všeho co přišlo na sváteční stůl další den o Božím hodu velikonočním.** Svobodná děvčata barvila a malovala vajíčka.

Oslava zmrtnýchvstání začíná sváteční bohoslužbou z Bílé soboty na neděli, kdy je zapálen velikonoční oheň jako symbol vítězství Ježíše Krista nad smrtí. Od tohoto ohně se pak zapaluje velikonoční svíce, paškál, používaná při křtech a pohřbech.

Neděle velikonoční, nebo Boží hod velikonoční, je největší slavností křesťanského církevního roku, při níž se slaví Kristovo zmrtnýchvstání.

Tradičně byl tento den ve znamení dobrého jídla a všeobecného veselí. **Na stole nesměla chybět vejce, tradiční nádivka, mazance a beránek, pečené maso nebo šunka.** K dobrému zvyku patřilo slavnostní oblečení a podle tradice bylo nutné si na slavnostní bohoslužbu obléknout něco nového.

Velikonoční pondělí. Tento den už má světský charakter a je dnem lidových zvyků a tradic. Mládenci chodívali s pomlázkou na koledu. Konzumovala se hlavně vejce, a to na všechny způsoby. Na Moravě například připravovali speciální pokrm šmigrust, polévku, do které se přidávalo tradičně to, co si koledníci vykoledovali.

Mezi nejvýraznější a nejrozšířenější symboly Velikonoc vždy patřilo vejce. Mělo svůj duchovní i rituální význam. Samotná tradice zdobení vajec je velmi stará a pro malovaná vajíčka existuje mnoho názvů, například kraslice, rejsky, straky, červená vejce nebo pisanky.

V jednotlivých oblastech Čech a Moravy se při zhotovování kraslic vyvinula celá řada zdobných technik. Dodnes lze podle nich určit, odkud kraslice pocházejí. K nejvíce rozšířeným a zřejmě i nejstarším technikám patří **zdobení voskem**. Další známé techniky jsou **vyškrabávání vzorů a leptání kyselinou, lepení textilních ozdob, lepení dekorů ze stébel slámy a travní dužniny, vytváření batiky pomocí jarních lístků trav.**

Kraslice dnes není obřadním dárkem, jako tomu bývalo v minulosti. Takové vajíčko muselo být plné.

Dnes se často zdobí vajíčka vyfouklá a můžeme si je koupit na různých velikonočních trzích. Taková vajíčka mají velkou výhodu, vydrží nám i několik let. Mnohdy je takové vajíčko malým uměleckým dílem a stává se často sběratelským předmětem.

Malovanými vejci mladá děvčata o Velikonočním pondělí obdarovávala koledníky. **Původně se zdobila celá vejce, ať již syrová nebo vařená a barvila se nejčastěji červenou barvou.**

Velmi často bylo nejhezčí složitě ozdobené vajíčko určené konkrétní osobě. **Nejčastěji je darovaly svobodné dívky svým mládencům.**

Na koledu v minulosti chodili svobodní mládenci s vrbovými proutky, později pak s vlastnoručně upletenou pomlázkou z vrbových proutků. Obcházeli stavení a vyšlehali jimi neprovdané dívky, hospodyně i staré ženy, to aby „neuschly“. Většinou museli obchůzku stihnout do ranní mše. **Chození s pomlázkou patří k nejstarším velikonočním zvykům.**

Pomlázka mohla být spletena až z dvaceti čtyř proutků a někdy měřila i dva metry. Vrbové proutky musely být čerstvě natrhané, protože pouze mladé čerstvé proutky přináší zdraví a mládí každé dívce a ženě, která s nimi dostane našleháno. Za takové „pomlazení“ dostávali koledníci malované vajíčko, na pomlázku barevnou stuhu a od hospodyně malé pohoštění.

Na území Čech, Moravy a Slezska má pomlázka mnoho lokálních pojmenování. Říká se jí například hodovačka, mrskačka, sekačka, dynovačka, šlehačka, švihačka, tatar, šibačka či žilka.

Kdo chtěl jít na koledu, musel také znát pěknou říkanku.

Nejznámější je „**Hody, hody doprovody ...**“, nebo výstižněji do provody, kdy provoda znamená Provodní neděle, tj. první neděle po Velikonocích. Dříve totiž byly oslavy Velikonoc o celý týden delší.

Jsou oblasti, kde se dodržuje ženské právo nebo robská mrskačka. To pak chodí na pomlázku ženy, aby vyšlehaly muže. Je tomu tak na přestupný rok, nebo na Velikonoční pondělí, či dokonce následující úterý odpoledne.

V některých krajích muži ženy společně s vyšleháním ještě polévají studenou vodou, ale správnějším zvykem je, že dívky a ženy v úterý ráno po Velikonočním pondělí polévají chlapce i muže. **Často studená sprcha čekala takového koledníka, který zaspal a přišel pozdě.**

K velikonočním oslavám patří hojně prostřený stůl. Lidé hodovali, bavili se a veselili. **K oblíbeným božihodovým pochoutkám dodnes patří nádivka,** které se také říká **hlavička, sekanice, nadívanina či vaječný svítek.** Základ nádivky tvořila vždy vejce, přidávalo se maso nebo klobása a první jarní bylinky. Podávala se teplá i studená.

Na velikonočním stole nikdy nesměl chybět chléb a sladké pečivo. **Mezi nejstarší druhy českého obřadního pečiva patřil mazanec či velikonoční bochník nebo bochánek.** Pekly se z kynutého těsta.

Pro návštěvy se do nich přidávaly rozinky a mandle, pro čeled' se pekly obyčejné, ale obdarován musel být každý.

Součástí velikonoční hostiny bylo po dlouhou dobu jehněčí maso. Mělo připomínat vysvobození izraelského národa z egyptského otroctví. Jehněčí pečínku později nahradil **beránek** z kynutého těsta.

Základem velikonoční hostiny byla však **vejce**, která se přidávala do jednotlivých jídel, nebo je připravovali míchaná či uvařená natvrdo.

Legenda o vzniku tradice barvení velikonočních vajíček:

V době, kdy chodil Ježíš doprovázený svatým Petrem po světě, přišli spolu do stavení bohaté selky a požádali ji o nocleh a kousek chleba. Ta je však vyhnala. V chudé chalupě se jich ujala vdova, která je pohostila vajíčkem, jediným jídlem, které měla. Ráno byli poutníci pryč, ale v popelu v ohništi našla zlatou vaječnou skořápku. Každý rok ve stejný den pak rozdávala pocestným vajíčka obarvená na žluto.

Velikonoční a dubnové pranostiky:

**Na Zelený čtvrtek hrachy zasívej,
na Velký pátek se zemí nehýbej!**

**Když na Velký pátek hřmí,
na poli se urodí.**

**Jasně počasí o Velikonocích,
nastane léto o letnicích.**

**Je-li v dubnu krásně a povětrí čisté,
bude květen nepříjemný jistě.**

**Duben chladný a deštivý,
úroda nás navštíví.**

